

Skýrsla eftirlitsnefndar með lánum með ríkisábyrgð

skv. ákvæði til bráðabirgða II í lögum um ríkisábyrgðir, nr. 121/1997, sbr. lög um fjárstuðning til minni rekstraraðila vegna heimsfaraldurs kórónuveiru, nr. 38/2020.

Október 2023

Innihald

I. INNGANGUR	3
II. FORSAGA, TILFNI, LEIÐIR OG TÍMASETNING SKÝRSLUNNAR	4
III. FRAMKVÆMD - ENDURGREIÐSLUR	5
Almennt	5
Lántakar:	6
Lánveitendur:	8
Tölulegar upplýsingar	8
Viðbótlán	9
Stuðningslán	10
-öll-	10
-virk-	11
-uppgreidd-	12
-hótel og veitingastaðir-	12
VI. MAT OG ÁBENDINGAR	15
Mat	15
Almennt	15
Ábendingar	16

Töflu- og myndayfirlit

TAFLA I. Staða viðbótlána í lok maí 2021.....	9
TAFLA II. Skipting allra veittra stuðningslána eftir greiðslustöðu	10
TAFLA III. Skipting allra stuðningslána og greiðslna eftir landsvæði og atvinnugreinum.....	11
TAFLA IV. Skipting virkra stuðningslána og greiðslna eftir landsvæði og atvinnugreinum	11
TAFLA V. Skipting uppgreiddra stuðningslána og greiðslna eftir landsvæði og atvinnugreinum	12
TAFLA VI. Virk stuðningslán til veitingaþjónustu	13
TAFLA VII. Uppgreidd stuðningslán til veitingaþjónustu.....	13
<i>MYND I. Staða virkra stuðningslána</i>	<i>14</i>
<i>MYND II. Uppsafnaður fjöldi stuðningslána</i>	<i>14</i>

I. INNGANGUR

Skýrsla þessi er gerð af eftirlitsnefnd með framkvæmd viðbótarlána og stuðningslána með ríkisábyrgð.

Eftirlitsnefndin starfar samkvæmt ákvæði til bráðabirgða II í lögum um ríkisábyrgðir nr. 121/1997, sbr. 21. gr. laga nr. 38/2020.

Fyrirnefnda greinin felur í sér ákvæði um að ráðherra skipi nefndina til að hafa eftirlit með framkvæmd þeirrar framkvæmdar sem ákvæðið annars mælir fyrir um. Nefndarmenn skuli hafa þekkingu á málefnum fjármálamarkaða. Forsætisráðherra tilnefni einn nefndarmann, samstarfsnefnd háskólastigsins einn og skuli einn, formaður nefndarinnar, skipaður án tilnefningar. Þá segir að nefndin geti kallað eftir upplýsingum og gögnum um framkvæmd samnings ráðherra og Seðlabanka Íslands bæði frá Seðlabankanum og hlutaðeigandi lánastofnunum. Nefndin skuli skila ráðherra skýrslu um framkvæmdina á sex mánaða fresti, í fyrsta sinn fyrir 1. nóvember 2020, en jafnframt skuli hún upplýsa ráðherra án tafar ef hún verður vör við brotalamir í framkvæmdinni. Nefndarmenn séu bundnir þagnarskyldu samkvæmt X. kafla stjórnslulaga nr. 37/1993.

Í síðarnefndu greininni segir að nefnd, sem ráðherra skipi samkvæmt ákvæði til bráðabirgða II í lögum um ríkisábyrgðir nr. 121/1997, hafi eftirlit með framkvæmd kafla laganna um stuðningslán, þar á meðal samninga ráðherra við Seðlabanka Íslands og samninga Seðlabankans við lánastofnanir. Ákvæði bráðabirgðaákvæðisins um upplýsingarétt nefndarinnar, skýrsluskil, upplýsingaskyldu við ráðherra og þagnarskyldu eigi við að breyttu breytanda um eftirlit samkvæmt greininni.

Í skipunarbréfi fjármála- og efnahagsráðherra, dags. 29. apríl 2020, segir meðal annars að nefndinni sé ætlað að hafa almennt eftirlit með framkvæmd viðbótarlána með ábyrgð ríkissjóðs bæði af hálfu Seðlabanka Íslands og hlutaðeigandi lánastofnana. Skyldur Seðlabankans komi einkum fram í samningi hans og ráherra og skyldur lánastofnana í samningum sem Seðlabankinn gerir við einstaka lánastofnanir og endurspegla samning Seðlabankans og ráðherra. Þá kemur fram í skipunarbréfinu að við ritun þess liggi fyrir Alþingi frumvarp fjármála- og efnahagsráherra til laga um fjárstuðning við minni rekstraraðila vegna heimsfaraldurs kórónuveiru. Í 19. gr. frumvarpsins sé lagt til að sömu eftirlitsnefnd verði falið að hafa eftirlit með framkvæmd lánastofnana á stuðningslánum samkvæmt frumvarpinu. Verði frumvarpið samþykkt óbreytt að þessu leyti aukist verkefni nefndarinnar og við bætist eftirlit með framkvæmd stuðningslána. Eins og fyrir liggur var frumvarpið samþykkt sem lög nr. 38/2020.

Að mati nefndarmanna er nefndin ekki stjórnvald og tekur ekki ákvarðanir um réttindi og skyldur neins þeirra aðila sem henni er ætlað að hafa eftirlit með. Það er ráðherra og eftir atvikum löggjafans að bregðast við skýrslum og ábendingum nefndarinnar svo sem þeir kunna að telja tilefni til.

Ákvæði til bráðabirgða II í lögum um ríkisábyrgðir nr. 121/1997 og ákvæði 21. gr. laga nr. 38/2020 eru nokkuð ólík hvað eftirlitssvið nefndarinnar varðar. Í fyrirnefnda ákvæðinu kemur fram að eftirlitsnefndinni sé ætlað að hafa eftirlit með framkvæmd þess án sérstakra takmarkana, þó svo ákveðnar takmarkanir leiði af öðrum lögum. Síðarnefnda ákvæðið er hins vegar beinskeyttara hvað varðar eftirlitssvið nefndarinnar, en þar segir að hún hafi eftirlit með framkvæmd kafla laganna um stuðningslán, þar á meðal framkvæmd samnings ráðherra við Seðlabanka Íslands og samninga Seðlabankans við lánveitendur. Svo gott sem allt sem varðar viðbótarlán á grundvelli ákvæðis til bráðabirgða II í lögum um ríkisábyrgðir nr. 121/1997 telst til framkvæmdar laganna vegna almenns eðlis þess. Eftirlitsnefndin hefur tekið þá afstöðu að af tilvísun laga nr. 38/2020 til fyrirnefnda ákvæðisins leiði að eftirlitssvið nefndarinnar samkvæmt ákvæðunum sé sams konar og að í því felist bæði eftirlit með því að framkvæmd Seðlabanka Íslands og lánveitenda sé í samræmi við einstök ákvæði laganna, eins og þau eru réttilega skýrð með hliðsjón af lögskýringargögnum, og með því að

framkvæmdin sé í samræmi við markmið laganna eins og þau verða lesin út úr lagaákvæðunum sjálfum og lögskýringargögnum.

Eftirlitsnefndina skipa sem fyrr eftirfarandi nefndarmenn:

Einar Páll Tamimi, formaður, skipaður án tilnefningar;

Ásta Dís Óladóttir, skipuð eftir tilnefningu samstarfsnefndar háskólastigsins;

Kristrún Heimisdóttir, skipuð eftir tilnefningu forsætisráðherra.

II. FORSAGA, TILEFNI, LEIÐIR OG TÍMASETNING SKÝRSLUNNAR

Um forsögu, tilefni og markmið þeirra úrræða sem eftirlitsnefndinni er ætlað að hafa eftirlit með, auk þeirra leiða sem gert var ráð fyrir til að ná þeim, vísast almennt til skýrslu nefndarinnar frá 31. október 2020.

Skýrsla þessi er sú þriðja í röð skýrslna sem nefndinni er ætlað að skila ráðherra á sex mánaða fresti á skipunartíma sínum, þeirri fyrstu var skilað 30. október 2020. Eins og talnaglökkir gera sér grein fyrir eru liðnir meira en en 12 mánuðir frá 30. október 2020 og hefði nefndinni samkvæmt orðalagi laga nr. 121/1997 og ákvæði 21. gr. laga nr. 38/2020 borið að skila skýrslu þessari fyrir nokkru síðan. Hins vegar voru gerðar þær breytingar á lagamma veitingar stuðningslána, með 10. gr.laga nr. 140/2020, að hætt var að veita stuðningslán nokkru síðar en upphafleg löggjöf gerði ráð fyrir, eða 31. maí 2021, sem nefndin taldi fela í sér forsendubreytingu hvað varðaði skilatíma skýrslu annarrar skýrslu sinnar. Tók nefndin þá ákvörðun að fresta skilum hennar þar til fyrir lægi nákvæmlega hversu mörg og há viðbótarlán og stuðningslán hefðu verið veitt í heild sinni, enda væri þess ekki langt að bíða að þær upplýsingar lægju fyrir. Var ráðherra upplýstur um þá ákvörðun nefndarinnar og skýrslunni skilað 30. júní 2021.

Eftir að síðustu viðbótarlán og stuðningslán samkvæmt áður nefndum heimildarlögum voru veitt, hefur hlutverk eftirlitsnefndarinnar, eðli máls samkvæmt, að mestu takmarkast við eftirlit með eindurgreiðslum lántaka og innheimtna lánveitenda, ásamt umfangi lána með ríkisábyrgð sem féllu á ríkissjóð. Reglur og ríkisábyrgðar- og endurgreiðslutíma hafa hins vegar breyst með þeim hætti frá því sem ráð var fyrir gert þegar skýrsluskilatími eftirlitsnefndarinnar var ákveðinn í upphafi að skil samkvæmt þeim tímamörkum þjónuðu ekki lengur tilgangi.

Á tímabilinu 7. til 12. maí 2020 lauk Seðlabanki Íslands samningsgerð við viðskiptabankana fjóra um veitingu viðbótarlána og því gátu lánveitingar þeirra hafist í kjölfarið og staðið út það ár. Samkvæmt samningi milli fjármála- og efnahagsráðuneytisins og Seðlabanka Íslands um framkvæmd á veitingu ábyrgða gagnvart lánastofnunum vegna viðbótarlána þeirra til fyrirtækja vegna heimsfaraldurs kórónuveiru frá 17. apríl 2020, skyldi hámarkstími ríkisábyrgðar á viðbótarlánnum vera 18 mánuðir frá lánveitingu en heimilt var að framlengja ábyrgðartímann um 12 mánuði með sérstakri bókun við samninginn. Var sú heimild nýtt með bókun dags. 20. maí 2020. Var því hámarkslánstími viðbótarlána með ríkisábyrgð 30 mánuðir. Hinn 22. júní 2022 gerðu samningsaðilar aftur breytingu á samningum og með hanni var hámarkslánstími viðbótarlána aftur lengdur um 12 mánuði og var því 42 mánuðir að henni gerðri.

Á tímabilinu 19. júní til 17. september 2020 gerði Seðlabanki Íslands samninga við viðskiptabankana fjóra og sparisjóði landsins um veitingu stuðningslána og gátu lánveitingar þeirra hafist kjölfar samningsgerðar hvers og eins og staðið til 31. janúar 2020. Með reglugerð nr. 1427/2020, sem breytti

5. gr. reglugerðar nr. 534/2020 um stuðningslán, var lánveitingatímabilið framlengt til 31. maí 2021. Nokkur tími leið frá gerð fyrstu samninga um stuðningslán og þar til miðlæg gátt vegna lánveitinganna var tilbúin og því leið einhver tími frá því að fyrstu fjármálafyrirtækin gerðu sína samninga við Seðlabanka Íslands þar til raunverulega var hægt að veita fyrstu stuðningslánin. Lánveitingarnar dreifðust síðan mjög um það tímabil sem þær voru heimilar.

Samkvæmt reglugerð nr. 534/2020 frá 29. maí 2020 var hámarkstími ríkisábyrgðar á stuðningslánnum með 100% ríkisábyrgð, þ.e. allt að kr. 10 milljónir, 30 mánuðir og skyldi endurgreiðslutíminn vera síðustu 12 mánuðir lánstímans. Þegar um var að ræða lán með 85% ríkisábyrgð, þ.e. lán sem námu hærri fjárhæð en kr. 10 milljónir og allt að kr. 30 milljónir, var hámarkstími ríkisábyrgðar 48 mánuðir og skyldi endurgreiðslutíminn vera eigi skemmri en síðustu 24 mánuðir ábyrgðartímans. Með reglugerð nr. 324/2021, sem breytti reglugerð nr. 534/2020, var hámarkstími ríkisábyrgðar stuðningslána framlengdur þannig að hann var frá birtingu reglugerðarinnar 42 mánuður á stuðningslánnum með 100% ríkisábyrgð og 60 mánuðir á lánnum með 85% ríkisábyrgð. Áfram var gert ráð fyrir endurgreiðslum á síðustu 12 mánuðum lánstímans í fyrrnefnda lánaflokknum og eigi síðar en á síðustu 24 mánuðunum í síðarnefnda lánaflokknum.

Með reglugerð Nr. 93/2023 var aftur gerð breyting á lánstíma og endurgreiðslutíma stuðningslána skv. reglugerð nr. 534/2020 og var hámarkslánstími lána með 100% ríkisábyrgð 48 mánuðir frá gildistöku þeirrar reglugerðar og hámarksendurgreiðslutíminn 18 mánuðir, á meðan hámarkslánstími lána með 85% ríkisábyrgð varð 66 mánuðir, en lágmarksendurgreiðslutíminn eftir sem áður 24 mánuðir.

Samkvæmt viðeigandi lögum og reglugerðum – og að því gefnu að lántakar og lánveitendur hafi samið um að nýta allar framlengingar lánstíma og endurgreiðslutíma – skyldu viðbótarlán með ríkisábyrgð endurgreidd í síðasta lagi 31. júní 2024. Endurgreiðsluskylda stuðningslána með 100% ríkisábyrgð hófst í fyrsta lagi í kringum áramótin 2022/2023 og hefst eigi síðar en í kringum áramótin 2023/2024. Skulu lánin því vera að fullu endurgreidd vorið 2025. Endurgreiðsluskylda stuðningslána með 85% ríkisábyrgð getur hafa hafist hvenær sem er eftir að lán var veitt en hefst eigi síðar en í kringum áramótin 2024/20225. Skal sá lánaflokkur vera að fullu uppgreiddur í kringum áramótin 2026/2027.

Í ljósi framangreindra tímalína, ákvað nefndin fyrr á þessu ári að mitt þetta ár væri rétti tíminn til að ganga úr skugga um hvernig endurgreiðslufrákvæmdin hefði gengið fyrir sig í ljósi markmiða lánveitinganna. Var þessi tími valinn ekki síst með tilliti til fjölda lántakenda og umfangs stuðningslána samanbórið við viðbótarlan. Taldi nefndin að á þessu tímamarki væri bæði nægilega mikið liðið af endurgreiðslutímanum til að unnt væri að draga einhverjar ályktanir af fenginni reynslu en jafnframt nægilega lítið til að enn mætti leggja til úrbætur reyndist pottur einhvers staðar brotinn.

III. FRAMKVÆMD - ENDURGREIÐSLUR

Um framkvæmd veitingar viðbótar- og stuðningslána var ítarlega fjallað í skýrslum eftirlitsnefndarinnar frá 31. október 2020 og 30. júní 2021. Frá þeim tíma hefur nefndin fyrst og fremst aflað sér viðbótarupplýsinga um endurgreiðslur lánanna sem ástæða er til að fram komi í skýrslu þessari. Þær upplýsingar eru bæði almennar og tölulegar.

Almennt

Í tenglum við eftirlit sitt með endurgreiðslu viðbótarlána og stuðningslána hefur eftirlitsnefndin átt fundi með hagsmunaaðilum og aflað sér upplýsinga og heyrt sjónarmið sem gerð verður grein fyrir hér á eftir:

Lántakar:

Sú skýra afstaða kom fram af hálfu lántaka í aðdraganda gerðar skýrslu eftirlitsnefndarinnar frá 30. júní 2021 að endurgreiðslutími ríkisábyrgðarlánanna væri of brattur, þrátt fyrir að hann hafi verið lengdur á stuðningslánnum frá því sem upphaflega var gert ráð fyrir. Var nefndinni þá bent á að stór hluti lántaka yrði með ósjálfbæran skuldavanda þegar endurgreiðslutími ríkisábyrgðarlánanna rynni upp. Það væri því nauðsynlegt að lengja endurgreiðslutímann bæði á viðbótar- og stuðningslánnum.

Var lögð áhersla á að rekstrarvandi vegna heimsfaraldurs kórónuveiru yrði ekki að viðvarandi skuldavanda þeirra fyrirtækja sem nýtt hefðu sér lán með ríkisábyrgð. Var rauði þráðurinn í þeim áhyggjum sem lýst var sá að rekstrargrundvöllur lántaka væri skaðaður til lengri tíma en ráð var fyrir gert við ákvarðanir um ríkisábyrgðarlán og önnur úrræði. Lengri tíma tæki fyrir tekjur að ná aftur fyrri hæðum í þeim geirum sem mest hefðu reitt sig á viðbótarlán og stuðningslán og því væri lítið svigrúm til endurgreiðslu lána jafn snemma og skilmár þeirra gerðu ráð fyrir.

Í fundum sem eftirlitsnefndin átti með samtökum á lántakahliðinni hafi komið fram sömu áhyggjur og um mitt ár 2021 þó svo ástæðurnar væru um margt frábrugnar þeim sem viðraðar voru á þeim tíma.

Eftirlitsnefndin fundaði að þessu sinni með Félagi atvinnurekenda, Samtökum Ferðapjónustunnar („SAF“) og Samtökum fyrirtækja á veitingamarkaði („SVEIT“).

Félag atvinnurekenda

Félag atvinnurekenda eru samtök lítilla og meðalstórra fyrirtækja og gerðu grein fyrir að sjónarmið félagsins væru byggð á reynslu og hagsmunum umbjóðenda þeirra. Félagið gerði grein fyrir að einhver fyrirtækja innan þeirra vébanda væru hætt að greiða af ríkisábyrgðarlánnum sínum og að lán þeirra hefðu fallið og væru fyrirsjáanlega að falla á ríkissjóð. Það legði hins vegar ríka áherslu á að það að fyrirtæki væru í skilum fæli alls ekki í sér að vel gengi hjá þeim fyrirtækjum. Nefndi félagið talsvert mörg dæmi um þær ráðstafanir sem fyrirtæki hefðu þurft að grípa til svo þau réðu við endurgreiðsluskyldu sína og voru þ.á.m. dæmi um hvernig nafngreind fyrirtæki hefðu þurft að selja frá sér tekjuskapandi eignir til að endurgreiða lán sín og þannig grafið undan rekstrargrundvelli sínum til framtíðar.

Félagið gerði grein fyrir að þyngsta áfallið fyrir mörg fyrirtæki sem það kæmi fram fyrir hefði dunið yfir vorið 2022, þegar kórónuveirufaraldurinn hefði í huga margra verið genginn yfir. Þá hefðu á skömmu tímabili veikt u.þ.b. fimm sinnum fleiri en í fyrri bylgjum faraldursins til samans. Það hefði leitt til þess að mörg fyrirtæki gátu ekki með nokkru eða góðu móti mannað starfsemi sína. Hjá þeim fyrirtækjum sem þó gátu haldið úti fullri starfsemi þrátt fyrir framangreint, hefði viðskiptavinafjöldinn oft hrunið þar sem þeir voru sjálfir veikir af kórónuveirunni.

Loks kom félagið þeim skilaboðum á framfæri að ljóst væri að ef markmiðin með veitingu ríkisábyrgðarlánanna ætti að nást, þ.e. að að tryggja líf fyrirtækja í gegnum kórónufaraldurinn og rekstrargrundvöll þeirra við lok hans, ásamt því að takmarka umfang þeirra ábyrgða sem féllu á ríkissjóð, þyrfti að lengja endurgreiðslutíma lánanna. Félagið sagði að lánstíminn væri mun mikilvægari fyrir félagsmenn þess en vaxtakjörin og að áhersla þess lægi þ.a.l. á þann þátt lánskjaranna. Að endingu lagði félagið áherslu á að þær ríku hömlur sem tengdar væru ríkisábyrgðarlánunum, t.d. arðgreiðslubann, væru þess eðlis að ekkert fyrirtæki vildi vera lengur undir þeim skilmálum en brýna nauðsynlegt bæri til. Því myndi ekkert fyrirtæki sækja um lengri endurgreiðslutíma slíkra lána en það nauðsynlega þyrfti á að halda.

SAF

Samtök ferðapjónustunnar lögðu áherslu á að aðstæður aðildarfyrirtækja samtakanna til að standa í skilum með endurgreiðslur hefði breyst hratt til hins verra á undanförunum misserum. Til skamms tíma hefði ekki litið út fyrir að vandi fyrirtækjanna væri umtalsverður eða almennur. Hann hefði þó verið fyrir hendi í einhverjum tilvikum og mestur hjá litlum fyrirtækjum á landsbyggðinni og því meiri sem fyrirtækin væru smærri og fjær höfuðborgarsvæðinu. Fyrirtæki í árstíðabundinni starfsemi hefðu verið í einkar erfiðri stöðu þar sem afkoman á starfstímanum hefði ekki gert meira – og stundum minna – en að standa undir afborgunum og vöxtum stuðningslána á þeim tíma og sparnaði fyrir afborgunum og vöxtum utan starfstímans.

Samtökin meta það enn svo að stærri aðildarfyrirtæki þess séu ekki í áþreifanlegum vanda með endurgreiðslu viðbótarlána og stuðningslána sem slíkra, enda þau í flestum tilvikum einungis lítill hluti skuldsetningar viðkomandi fyrirtækja. Þau hafi í mörgum tilvikum greitt upp viðbótarlán og stuðningslánin með endurfjármögnun hjá viðskiptabönkum sínum enda alla jafna í aðstöðu til að veita góðar tryggingar fyrir greiðslu. Hins vegar hefðu endurteknar vaxtahækkningar yfir langt skeið í ýmsum tilfellum gert minni og meðalstórum fyrirtækjum í geiranum mjög erfitt fyrir með endurgreiðslu lána almennt. Ríkisábyrgðarlánin séu þar ekki undanskilin og jafnvel mest íþyngjandi vegna skamms endurgreiðslutíma og samsvarandi háum afborgunum og vaxtagreiðslum. Lánastofnanir hafi skiljanlega ekki endilega verið viljugar til að semja um lengingu lánanna umfram ríkisábyrgðartímam þegar fyrirtækin, sem mjög oft eru í þeirri stöðu að eiga hvorki fasteignir né önnur haldgóð veð, geti ekki boðið upp á tryggingar fyrir efdum sem veita lánveitanda sambærilegt öryggi við ríkisábyrgðir.

Samtökin telja að möguleikar lánveitenda á að fá fullar efnir frá lántökum aukist mjög verulega ef lengt væri í ríkisábyrgðar- og endurgreiðslutíma stuðningslána. Telja þau ávinning bæði lántaka og ríkissjóðs af slíkri framlengingu umtalsverðan þar sem fyrirtækin séu líklegri til að lifa og blómstra og ríkissjóður ólíklegri til að þurfa að standa við ábyrgðir sínar.

SVEIT

SVEIT eru samtök sem hafa verið við lýði í tvö ár og hafa 170 fyrirtæki í veitingageiranum innan sinna vébanda. Er þar um að ræða hefðbundna veitingastaði, bari og kaffihús. Strax kom fram í máli samtakanna að rammi félagsmanna um aðstoð vegna kórónuveirufaraldursins hefði ekki verið einsleitur. Þannig hefðu barir átt rétt á lokunarstyrkjum en önnur aðildarfyrirtæki ekki. Jafnframt kom fram að stuðningslán hefðu bjargað mörgum aðildarfyrirtækjum frá að fara undir á þeim tíma sem þau voru veitt. Hins vegar áréttuðu samtökin að vaxtabyrði stuðningslána væri ákveðin sem álag á grunnvexti og að þeir hefðu hækkað gríðarmikið frá lántöku. Nafnvextir hefðu þannig farið úr mjög lágri tölu í a.m.k. 12%.

Fram kom að endurgreiðslur stuðningslána væru mjög stífar og jafnvel lítill kaffihús í miðbænum væru að greiða hartnær kr. 2 milljónir í endurgreiðslu stuðningslána sem væri þeim langt um megn. Ástæðan væri ekki að tekjur væru ekki farnar að skila sér eftir kórónufaraldurinn, eins og e.t.v. hefði verið helsta áhyggjuefnið fyrirfram, heldur að frá lokum faraldursins hefði fjármagns- og starfsmannakostnaður aðildarfyrirtækja samtakanna rokið upp langt umfram það sem nokkur hefði getað gert sér í hugarlund. Fyrirtækin væru oft talsvert skuldsett og því hitti vaxtahækkningar þau illa fyrir. Þá væri launakostnaður mjög hátt hlutfall kostnaðar á veitingamarkaði, oft í kringum eða yfir 50%. Þannig væri endurgreiðsla stuðningslána á þeim tíma sem gert væri ráð fyrir á góðri leið með að setja mörg aðildarfyrirtæki í þrot og það væri þegar raunin með einhver fyrirtæki. Þetta hefði ekki orðið raunin í því vaxtaumhverfi sem var við líði þegar lánin voru veitt og með þann launakostnað sem þá var raunin, þótt hár væri.

Bentu samtökin á að gjaldprot fyrirtækja innan þeirra vébanda hefðu verið fleiri á fyrsta ársfjórðungi 2023 en á fyrstu sex mánuðum bæði árána 2020 og 2021, þegar áhrif fyrstu tveggja bylgna kórónufaraldursins voru í hámarki. Ein af afleiðinum þessarar stöðu væri sú að kennitölufلاك í

greininni, sem hefði verið meira og minna úr sögunni, væri nú á hraðri uppleið á meðan ríkissjóur sæti uppi með að greiða skuldir hinna gjaldþrota fyrirtækja. Samtökin hefðu það að markmiði að ramminn í kringum rekstur aðildarfyrirtækja þeirra væri stöðugur og til þess fallinn að byggja upp og viðhalda virðingarverðri atvinnugrein. Því væri þessi þróun eitru í þeirra beinum og gæti vart verið það sem stjórnvöld vildu sjá gerast í undirstöðuatvinnugrein ferðaþjónustunnar. Einu varnarleikir þeirra fyrirtækja sem þó héldu velli væri hækkun verð og skert þjónusta með minni opnunartíma sem gæti ekki annað en haft í för með sér neikvæð áhrif á orðspor Íslands sem áfangastaðar.

Samtökin leggja að lokum áherslu á að endurgreiðslutími stuðningslána verði lengdur í þrjú til fimm ár og það nú þegar, áður en skaðinn er skeður.

Lánveitendur:

Þegar eftirlitsnefndin vann að skýrslu sinni sem út kom 30. júní 2021 lýstu Samtök fjármálafyrirtækja talsverðum áhyggjum af fyrirsjáanlegum skuldavanda fyrirtækja þar sem óvissa væri um samspil greiðslugetu og endurgreiðslutíma þegar fram í sækti. Mikil óvissa væri um fjárhagsstöðu þeirra fyrirtækja sem tekið hefðu lán með ríkisábyrgð. Vilji fjármálafyrirtækja til að leysa mál fyrirtækja væri ríkur en að lánveitendur gætu ekki endurfjármagnað ríkisábyrgðarlán allra fyrirtækja án frekari ríkisábyrgða eða annarra haldgóðra trygginga. Kom fram að Samtökin teldu láns- og endurgreiðslutíma ríkisábyrgðarlánanna of skamman. Betra hefði verið að endurgreiðslutíminn væri mjög langur.

Í aðdraganda vinnslu skýrslu þessarar kom fram sama afstaða samtakanna, þ.e. að láns- og endurgreiðslutíminn væri of stuttur. Almenn hefði tekist vel til með lánveitingarnar. Þær hefðu bjargað mörgum fyrirtækjum frá greiðsluþroti á sínum tíma þar sem lánveitendum hefði verið kleift að lána lántökum sem ella hefðu ekki verið gjaldgengir samkvæmt lánareglum þeirra, en ef sú björgun ætti að vera varanleg væri ástæða til að huga að lengingu ríkisábyrgðar- og endurgreiðslutíma lánanna. Hættan á ógjaldfærni lántaka og kostnaði fyrir ríkissjóð væri enn fyrir hendi í talsverðum mæli en að úr henni mætti draga mjög verulega með áður nefndri lengingu. Væri því ekki annað að sjá en að allir aðilar hefðu hag af slíkri ákvörðun.

Tölulegar upplýsingar

Eftirlitsnefndin hefur aflað sér margháttaðra tölulegra upplýsinga frá bæði Seðlabanka Íslands, lánveitendum og lántökum.

Þær tölulegu upplýsingar sem neðangreindar töflur og myndir endurspeglar miðast ekki í öllum tilvikum við sama tíma en viðeigandi tímamark er tilgreint í hverju tilviki:

Viðbótarlán

Alls veittu fjármálafyrirtæki átta viðbótarlán á meðan það úrræði stóð til boða. Það eru nokkru fleiri en í stefndi við ritun skýrslu eftirlitsnefndarinnar frá 31. október 2020 en þó mun færri en löggjafinn virðist hafa gert ráð fyrir þegar úrræðinu var komið á fót. Samtals námu lánin innan við þremur milljörðum króna, eitt lán var meira en 40% þeirrar fjárhæðar og þrjú stærstu lánin yfir 80% hennar. Allir viðskiptabankarnir veittu viðbótarlán og námu lánveitingarnar frá kr. 75 milljónum að kr. 1.310 milljónum.

TAFLA I. Staða viðbótarlána í lok maí 2021

Í heild voru veitt átta viðbótarlán á lánveitingatímanum, samtals að fjárhæð kr. 2.835.000.000. Eins og sjá má af neðangreindri töflu höfðu þrjú þessara lána verið greidd upp í ágúst sl. og eitt, hið langstærsta, ætti að hafa verið að fullu greitt í september sl. Eftirstöðvar viðbótarlánanna, þ.e. virk lán, í lok ágústmánaðar námu kr. 2.103.400.000. Hafi lánið á gjalddaga í september verið greitt upp lækkuðu eftirstöðvarnar um meira en helming. Önnur virk viðbótarlán eru á lokagjalddaga eftir u.þ.b. hálf t. ár.

									SAMTALS
Fjárhæð-kröfuvirði (m.kr.)	1.200,0	60,0	50,0	600,0	115,0	215,0	520,0	75,0	2.835,0
Stærð fyrirtækis	Stórt félag	Lítið félag	Stórt félag	Meðalstórt félag	Meðalstórt félag	Meðalstórt félag	Meðalstórt félag	?	
Lánstími	37	27	38	42	22	41	39	17 mán	
Tegund afborgunar	Annað	Jafnar afborganir	Jafnar afborganir	Óreglulegt	Jafnar greiðslur	Jafnar afborganir	Jafnar afborganir	Annað	
Fjöldi afborgana	1	1	1	19	12	19	13	1	
Ríkisábyrgð %	70	70	70	70	70	70	70	70	
Fjárhæð í vanskilum (m.kr.)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Eftirstöðvar láns í lok viðmiðunarmánaðar (m.kr.)	1.215,2	0,0	50,6	333,4	0,0	96,1	408,2	0,0	2.103,4
Eftirstöðvar lánstíma (mánuðir)	1	0	6	7	0	6	7	0	
Útlán sem viðskiptavinur var með hjá lánastofnun við veitingu (m.kr.)	9.383,9	899,9	814,6	0,0	0,0	0,0	192,1	661,0	
Útlán sem viðskiptavinur var með hjá lánastofnun í lok viðmiðunarmánaðar (m.kr.)	8.995,0	0,1	673,2	599,9	813,8	158,9	657,7	451,3	
Útlán í vanskilum sem viðskiptavinur var með hjá lánastofnun í lok	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

Þegar litið er á tölur yfir vanskil lántaka viðbótarlána hjá lánveitendum sínum í lok ágúst sl. má sjá að þau eru vart fyrir hendi. Þá eru viðbótarlán viðkomandi lántaka allt frá því að vera tiltölulega lítill hluti heildarskulda hjá lánveitandanum upp í að vera langstærstur hluti þeirra. Í ljósi ólíks endurgreiðsluferlis og útistandandi/liðinna gjalddaga er torvelt að draga af miklar ályktanir af fyrrnefndum staðreyndum um líkur á að lántaki greiði sjálfur eftirstöðvar viðbótarlánanna en þess má þó geta að líkur á greiðslufalli eru að mati lánveitendanna sjálfra afar litlar hvað varðar öll lánin og tapsáhætta verði greiðslufall óveruleg.

Stuðningslán

-öll-

Taflan hér að neðan sýnir skiptingu allra veittra stuðningslána eftir því hvort og hvernig þau hafa verið greidd upp til lánveitanda. Er þeim skipt í tvo flokka eftir hlutfalli ríkisábyrgðar og þ.a.l. hvort lánin voru að fjárhæð allt að kr. 10 milljónir eða hærrí:

TAFLA II. Skipting allra veittra stuðningslána eftir greiðslustöðu

Öll stuðningslán - ágúst 2023	Upphafleg fjárhæð (m.kr.)	Eftirstöðvar láns í lok ágúst 2023 (m.kr.)	Greiðsla-lántaka frá upphafi (m.kr.)	Greiðsla-ríkis frá upphafi (m.kr.)	Fjöldi lána
100% ríkisábyrgð	6.611	3.182	3.824	200	1.007
Uppgreitt-blandað	5	0	1	5	2
Uppgreitt-lántaki	2.304	0	2.414	0	358
Uppgreitt-ríki	186	0	0	195	28
Virk greiðsluskilyða	159	157	23	0	22
Virkt	3.957	3.025	1.386	0	597
85% ríkisábyrgð	3.446	2.265	1.682	43	188
Uppgreitt-lántaki	1.099	0	1.204	0	59
Uppgreitt-ríki	48	0	0	43	3
Virk greiðsluskilyða	60	71	1	0	4
Virkt	2.239	2.194	477	0	122
Alls	10.057	5.448	5.506	243	1.195

Af ofangreindri töflu má sjá að veitt voru 1.195 stuðningslán, samtals að fjárhæð kr. 10.057.000.000 Af þessum lánum var yfirgnæfandi fjöldi, eða 1.007 að hámarki kr. 10 milljónir að fjárhæð og með 100% ríkisábyrgð, á meðan lítill minnihluti þeirra, eða 188, voru að hærrí fjárhæð og með 85% ríkisábyrgð. Fyrrgreindi lánaflokkurinn var í upphafi samtals að fjárhæð kr. 6.611.000.000, síðarnefndi að fjárhæð kr. 3.446.000.

Í lok ágúst sl. voru kr. 2.495.000.000 af stuðningslánum með 100% ábyrgð uppgreiddar. Þar af voru kr. 2.304.000.000 greiddar af lántökum, kr. 186.000.000 greiddar af ríkissjóði og kr. 5.000.000 greiddar að hluta af lántökum og hluta af ríkissjóði. Hvað varðar stuðningslán með 85% ríkisábyrgð, þá voru kr. 1.147.000.000 uppgreiddar í lok ágúst sl., kr. 1.099.000.000 af lántökum og kr. 48.000.000 uppgreiddar af ríkissjóði. Eftir stendur að virk lán með 100% ríkisábyrgð námu í lok ágúst sl. kr. 3.957.000.000 og að gjaldfallin og ógreidd lán í þeim lánaflokki, sem ríkissjóður mun að líkindum þurfa að greiða, námu á sama tíma kr. 159.000.000. Virk lán með 85% ríkisábyrgð námu í lok ágúst sl. kr. 2.239.000.000 og ógreidd lán í þeim lánaflokki sem ríkissjóður mun að líkindum þurfa að greiða kr. 60.000.000. Þess skal þó getið að ekki liggur fyrir hvort ríkissjóður fær eitthvað upp í þær kröfur sem hann eignast á lántaka/protabú lántaka við greiðslu skuldar hans.

Næsta tafla sem inniheldur öll stuðningslán sýnir skiptingu stuðningslána allt að kr. 10 milljónir, annars vegar, og skiptingu stuðningslána hærrí en kr. 10 milljónir, hins vegar, á milli atvinnugreina og landshluta:

TAFLA III. Skipting allra stuðningslána og greiðslna eftir landsvæði og atvinnugreinum

Öll stuðningslán - ágúst 2023	Upphafleg fjárhæð (m.kr.)	Eftirstöðvar láns í lok ágúst 2023 (m.kr.)	Greiðsla-lántaka frá upphafi (m.kr.)	Greiðsla-ríkis frá upphafi (m.kr.)	Fjöldi lána
Höfuðborgarsvæðið	6.231	3.225	3.531	188	706
Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð	128	87	58	0	18
Einstaklingar	4	0	4	0	2
Ferðapjónusta	3.423	1.651	2.025	137	341
Iðnaður	445	273	223	6	36
Landbúnaður	13	9	6	0	2
Óflokkað/annað	137	94	63	0	12
Samgöngur og flutningar	12	13	0	0	2
Sjávarútvegur	2	1	1	0	1
Verslun	619	307	371	5	86
Þjónusta	1.449	791	782	41	206
Landsbyggðin	3.827	2.223	1.975	54	489
Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð	64	32	36	1	17
Einstaklingar	12	0	12	0	3
Ferðapjónusta	2.743	1.618	1.406	30	318
Iðnaður	132	67	68	11	20
Landbúnaður	59	52	13	0	9
Óflokkað/annað	45	16	33	0	8
Samgöngur og flutningar	12	8	6	1	3
Sjávarútvegur	56	27	33	0	11
Verslun	222	88	147	4	26
Þjónusta	481	316	219	7	74
Alls	10.057	5.448	5.506	243	1.195

Ofangreind tafla skýrir sig að mestu sjálf en þó vekur athygli að á meðan langstærstur hluti greiðsluskyldu sem fallið hefur á ríkið vegna lána teknum af fyrirtækjum á höfuðborgarsvæðinu er vegna ferðapjónustu, u.þ.b. 75%, þá stendur ferðapjónusta einungis að baki u.þ.b. 57% slíkrar greiðsluskyldu á landsbyggðinni. Verður að telja um marktækan mun að ræða. Annars sýnir taflan að bæði á höfuðborgarsvæðinu og landsbyggðinni eru það ferðapjónusta, önnur þjónusta og verslun sem standa á bakvið svo gott sem öll þau lán þar sem á ríkisábyrgð hefur reynt. Það vekur jafnframt athygli að eftirstöðvar lána til fyrirtækja á landsbyggðinni nema u.þ.b. 58% af upphaflegri fjárhæð þeirra á meðan eftirstöðvar fyrirtækja á höfuðborgarsvæðinu nema u.þ.b. 51% og þótt ekki sé um stórfelldan mun að ræða er hann vel marktækur.

-virk-

Næsta tafla tekur aðeins til virkra stuðningslána, þ.e. lána þar sem greiðsluskylda ríkissjóðs er ekki orðin virk og sem ekki hafa verið greidd upp.

TAFLA IV. Skipting virkra stuðningslána og greiðslna eftir landsvæði og atvinnugreinum

Virk stuðningslán - ágúst 2023	Upphafleg fjárhæð (m.kr.)	Eftirstöðvar láns í lok ágúst 2023 (m.kr.)	Greiðsla-lántaka frá upphafi (m.kr.)	Greiðsla-ríkis frá upphafi (m.kr.)	Fjöldi lána
Höfuðborgarsvæðið	3.834	3.225	1.171	0	429
Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð	95	87	23	0	11
Ferðapjónusta	2.010	1.651	660	0	202
Iðnaður	311	273	87	0	24
Landbúnaður	13	9	6	0	2
Óflokkað/annað	84	94	6	0	8
Samgöngur og flutningar	12	13	0	0	2
Sjávarútvegur	2	1	1	0	1
Verslun	370	307	112	0	46
Þjónusta	937	791	276	0	133
Landsbyggðin	2.582	2.223	715	0	316
Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð	38	32	10	0	10
Ferðapjónusta	1.844	1.618	486	0	205
Iðnaður	89	67	33	0	13
Landbúnaður	57	52	11	0	8
Óflokkað/annað	31	16	18	0	6
Samgöngur og flutningar	10	8	4	0	1
Sjávarútvegur	32	27	8	0	6
Verslun	114	88	38	0	14
Þjónusta	367	316	105	0	53
Alls	6.415	5.448	1.887	0	745

Taflan hér að ofan sýnir að upphaflegur höfuðstóll stuðningslána sem enn eru í greiðsluferli er kr. 6.415.000.000, samanborið við upphaflegan höfuðstól allra lána sem var kr. kr. 10.057.000.000. Er því enn ógreidd lán með u.þ.b. 64% höfuðstól allra stuðningslána. Er hér um að ræða 754 lán af þeim 1.195 sem veitt voru í heild, eða u.þ.b. 63% allra stuðningslána. Þó svo hlutfall eftirstöðva samanborið við upphaflega lánsfjárhæð sé nokkru hærra á höfðuborgarsvæðinu en landsbyggðinni, er niðurstaðan eftir sem áður sú að þegar litið er til virkra stuðningslána, bæði í heild sinni og þau aðgreind milli höfðuborgarsvæðis og landsbyggðar, er enn meira en helmingur þeirra enn ógreiddur.

-uppgreidd-

Næsta tafla tekur aðeins til uppgreiddra stuðningslána, þ.e. lána sem greidd hafa verið upp af lántökum eða ríkissjóði.

TAFLA V. Skipting uppgreiddra stuðningslána og greiðslna eftir landsvæði og atvinnugreinum

Uppgreidd stuðningslán - ágúst 2023	Upphafleg fjárhæð (m.kr.)	Eftirstöðvar láns í lok ágúst 2023 (m.kr.)	Greiðsla-lántaka frá upphafi (m.kr.)	Greiðsla-ríkis frá upphafi (m.kr.)	Fjöldi lána
Höfuðborgarsvæðið	2.397	0	2.360	188	277
Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð	33	0	34	0	7
Einstaklingar	4	0	4	0	2
Ferðabjónusta	1.414	0	1.365	137	139
Iðnaður	134	0	136	6	12
Óflokkað/annað	53	0	56	0	4
Verslun	249	0	259	5	40
Þjónusta	512	0	507	41	73
Landsbyggðin	1.245	0	1.259	54	173
Byggingastarfsemi og mannvirkjagerð	26	0	26	1	7
Einstaklingar	12	0	12	0	3
Ferðabjónusta	899	0	920	30	113
Iðnaður	43	0	35	11	7
Landbúnaður	2	0	2	0	1
Óflokkað/annað	14	0	15	0	2
Samgöngur og flutningar	2	0	1	1	2
Sjávarútvegur	24	0	25	0	5
Verslun	108	0	109	4	12
Þjónusta	114	0	114	7	21
Alls	3.642	0	3.619	243	450

Taflan hér að ofan skýrir sig að mestu sjálf en af henni má m.a. ráða að búið er að greiða upp 450 stuðningslán af þeim 1.195 sem veitt voru. Upphaflegur höfuðstóll hinna uppgreiddu lána var kr. 3.642.000.000 og var uppgreiðslufjárhæðin samtals kr. 3.862.000.000. Greiddu lántakar þar af kr. 3.619.000.000 og ríkissjóður kr. 243.000.000. Þá má ráða af því sem fram kemur í töflunni að kostnaður þeirra lántaka sem greitt hafa upp lán sín af lántökunum virðist hafa verið hóflegur, en þess má þó geta að ekki liggur fyrir hver uppgreiðslutíminn, og þ.a.l. lánstíminn, var að meðaltali. Skipting uppgreiddra lána á milli höfuðborgarsvæðis og landsbyggðar, auk einstakra atvinnugreina, virðist í ágætu samræmi við þá skiptingu í fyrri töflum.

-hótel og veitingastaðir-

Í næstu tveimur töflum er að finna yfirlit yfir virk og uppgreidd stuðningslán í veitingabjónustu og hvernig þau hafa skiptst á milli lánaflokka og ýmissa flokka veitingabjónustu:

TAFLA VI. Virk stuðningslán til veitingaþjónustu

Virk stuðningslán Veitingaþjónusta - ágúst 2023	Upphafleg fjárhæð (m.kr.)	Eftirstöðvar láns í lok ágúst 2023 (m.kr.)	Greiðsla-lántaka frá upphafi (m.kr.)	Fjöldi lána
100% ríkisábyrgð	1.194	976	356	152
Hótel og gistiheimili með veitingaþjónustu	468	353	167	63
Krár, kaffihús og dansstaðir o.þ.h.	64	60	11	7
Veitingastaðir	650	560	168	80
Önnur ótalin veitingaþjónusta	12	3	10	2
85% ríkisábyrgð	834	810	186	53
Hótel og gistiheimili með veitingaþjónustu	436	387	131	24
Krár, kaffihús og dansstaðir o.þ.h.	40	41	6	3
Veitingastaðir	359	382	49	26
Alls	2.028	1.786	541	205

Í ofangreindri töflu og þeirri næstu er kakan sneidd með nokkuð öðrum hætti en í fyrri töflum og veitingaþjónusta sérstaklega greind. Sýnir hún að virk stuðningslán í þeim flokki nema kr 2.028.000.000 af upphaflegum höfuðstól stuðningslána sem í heild var 10.057.000.000, eða 20% heildarlána. Hins vegar nemur höfuðstóll umræddra virkra lána u.þ.b. 32% höfuðstóls allra virkra stuðningslána sem nemur 6.415.000.000 og eftirstöðvar virkra lána til veitingaþjónustu u.þ.b. sama hlutfalli heildareftirstöðva virkra lána. Ekki er markverður munur eftir lánaflokkum.

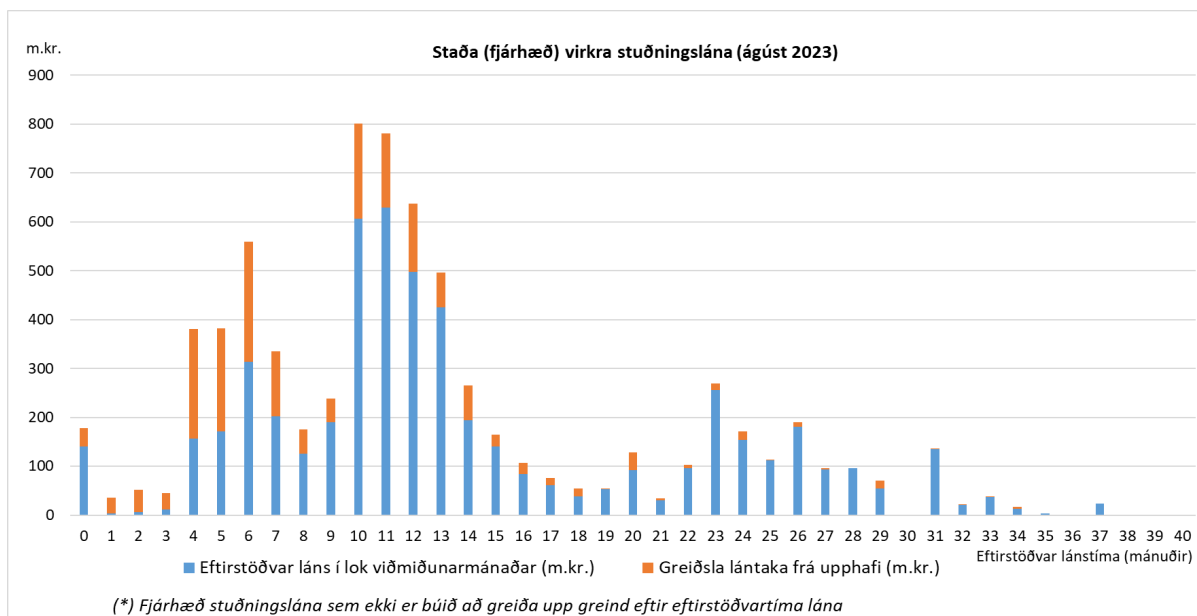
TAFLA VII. Uppgreidd stuðningslán til veitingaþjónustu

Uppgreidd stuðningslán Veitingaþjónusta - ágúst 2023	Upphafleg fjárhæð (m.kr.)	Eftirstöðvar láns í lok ágúst 2023 (m.kr.)	Greiðsla-lántaka frá upphafi (m.kr.)	Fjöldi lána
100% ríkisábyrgð	918	0	861	114
Hótel og gistiheimili með veitingaþjónustu	347	0	364	46
Krár, kaffihús og dansstaðir o.þ.h.	45	0	39	6
Veitingastaðir	521	0	452	61
Önnur ótalin veitingaþjónusta	5	0	5	1
85% ríkisábyrgð	422	0	430	24
Hótel og gistiheimili með veitingaþjónustu	222	0	245	12
Veitingastaðir	200	0	186	12
Alls	1.340	0	1.291	138

Ofangreind tafla er á margan hátt spegilmynd töflu VI og sýnir að uppgreidd stuðningslán í flokki veitingaþjónustu eru hlutfallslega færri og fjárhæð þeirra lægri en stuðningslána í heild sinni. Á það sama við um báða lánaflokkka.

MYND I. Staða virkra stuðningslána

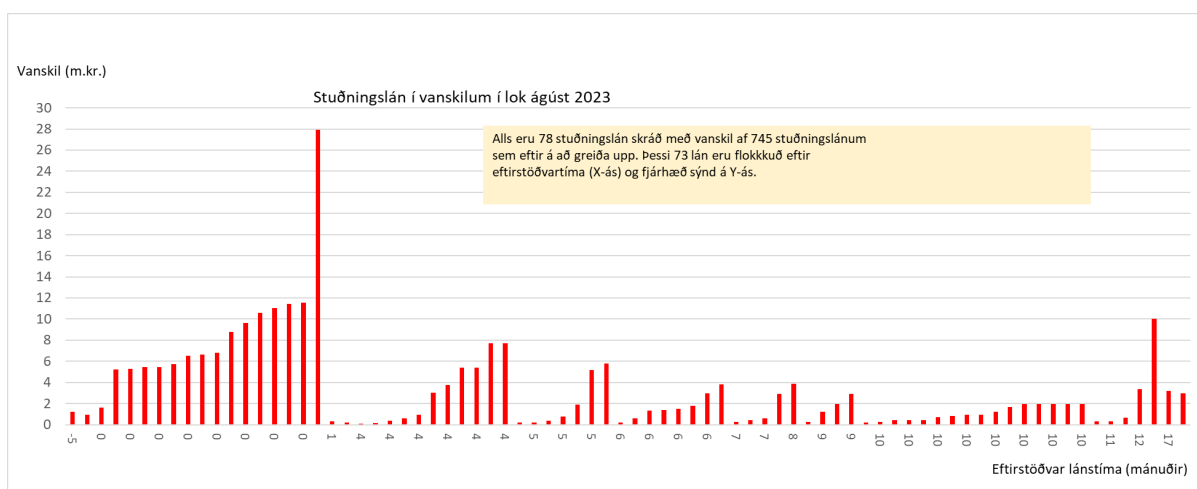
Á þessari mynd má sjá hvernig virk stuðningslán dreifðust í lok ágúst sl. eftir fjárhæð eftirstöðva, greiðslu lántaka og eftirstöðvum lánstíma.



Af myndinni hér að ofan má sjá að hafi ekki mikið til komið er greiðsluskylda ríkissjóðs orðin eða við að verða virk vegna lána með eftirstöðvar sem nema u.þ.b. kr. 150 milljónir (eftirstöðvar lánstíma 0 mánuðir í lok ágúst sl.). Hins vegar eru eftirstöðvar lána með eftirstöðvatíma á bilinu 1 til 3 mánuðir miðað við lok ágúst sl. mun lægri falli þær á annað borð á ríkissjóð. Þá verður lítið ráðið af eftirstöðvafjárhæðum lengra fram í tímann að svo stöddu þar sem enn er talsvert ráðrúm fyrir lántaka til að greiða lán sín á endurgreiðslutíma sem eftir atvikum nemur 12 mánuðum eða 24 mánuðum..

MYND II. Uppsafnaður fjöldi stuðningslána

Á þessari mynd má sjá fjölda stuðningslána sem ekki hafa verið greidd upp og eru í vanskilum. Hver súla sýnir eitt lán:



Af myndinni hér að ofan má ráða að talsverður fjöldi stuðningslána sem er kominn á gjalddaga eða er við það að falla í gjalddaga er í vanskilum. Þá er talsverður fjöldi stuðningslána sem er á gjalddaga lengra inni í framtíðinni þegar kominn í vanskil. Bendir þessi mynd sterklega til að reyna muni á ríkisábyrgð margra þessara lána og nokkrar fjárhæðir falla á ríkissjóð að óbreyttu.

VI. MAT OG ÁBENDINGAR

Mat

Almennt

Samtöl við lánveitendur jafnt og lántaka staðfesta að viðbótarlán og stuðningslán réðu í mörgum tilvikum úrslitum um að fyrirtæki sem hagnýttu sér þau úrræði lifðu kórónufaraldurinn af. Sú niðurstaða er einnig studd tölfræðiupplýsingum um uppgreiðsluhlutfall lánanna og tiltölulega hátt hlutfall lána í skilum sem hvort tveggja bendir til rekstrarhæfni viðkomandi fyrirtækja, samtölin hafa hins vegar einnig leitt í ljós að það tímabil sem markverðra áhrifa kórónuveirufaraldursins gætti á rekstur fyrirtækja sem tóku lán af þessum toga er mjög óljóst.

Upphafstími umrædds tímabils verður með sanni talinn vera sá tími veturinn 2020 þegar fyrstu samkomutakmarkanir stjórnvalda voru innleiddar. Hvenær tímabilinu lauk er hins vegar mun óljósara og bentu samtölin til að því hafi hið fyrsta lokið vorið eða sumarið 2021 og jafnvel síðar. Er það umhugsunarefni hvort löggjafinn eða stjórnvöld hefðu átt eða ættu að slá almennt föstu tímamarki þegar þeir aðilar telja eitthvað sem kalla má venjulegt ástand hafa tekið við í kjölfar kórónuveirufaraldursins. Ljóst er að það hefði a.m.k. gagnast eftirlitsnefndinni við mat sitt á framkvæmd endurgreiðslna viðbótarlána og stuðningslána lægi slíkur lokapunktur fyrir.

Eftirlitsnefndin benti á í báðum þeim skýrslum sem hún hefur þegar skilað að hún hefði nokkrara áhyggjur af lengd ríkisábyrgðar- og endurgreiðslutíma viðbótar- og stuðningslána. Í skýrslu sinni frá 30. október 2020 kom fram það mat nefndarinnar að láns- og endurgreiðslutími bæði viðbótarlána og stuðningslána væri styttri en aðstæður gæfu tilefni til og skemmri en lög nr. 25/2020 og nr. 38/2020 gera kröfu um. Kom fram það álit nefndarinnar að nokkur líkindi væru fyrir að þessi skammti lánstími ynni gegn því að mögulegir lántakar yrðu rekstrarhæfir þegar bein áhrif kórónuveiru væru um garð gengin (bls. 32). Í sömu skýrslu lýsti nefndin þeirri skoðun að það mögulega ástand væri varhugavert að mikill fjöldi viðbótarlána og stuðningslána félli í vanskil á sama eða svipuðum tíma án þess að fyrir liggja hvernig tekist verði á við þá stöðu (bls. 35). Loks var það hluti af ábendingum nefndarinnar í skýrslunni að tekið yrði til skoðunar að lengja lánstíma viðbótarlána og stuðningslána og rýmka endurgreiðslutíma þeirra (bls. 39).

Í skýrslu sinni frá 30. júní 2021 benti eftirlitsnefndin á að endurgreiðslutími viðbótarlána og stuðningslána virtist hafa mótast af þeirri sýn löggjafans að efnahagslegra áhrifa heimsfaraldurs kórónaveiru myndi ekki lengur gæta þegar kæmi fram á sumar 2021. Þannig myndu lánin, með því hámarki sem á þeim var, í flestum tilvikum ekki einasta bjarga lífvænlegum rekstraraðilum frá ógjaldfærni, heldur yrði tekjuvöxtur þeirra einnig svo brattur að þau gætu skömmu eftir langvarandi tekjuleysi eða tekjufall bæði staðið undir rekstrarkostnaði og endurgreitt ríkisábyrgðarlán sem þeir hefðu tekið til viðbótar fyrri skuldsetningu. Gat nefndin ekki séð að þær væntingar löggjafans gætu gengið eftir (bls. 21).

Umbeðnar upplýsingar sem eftirlitsnefndin fékk frá lánveitendum í gegnum SFF benda ekki til þess, sem fyrst virtist mega ráða af tölfræðilegum gögnum, að verulegar uppgreiðslur viðbótar- og stuðningslána ættu rót sína í endurfjármögnun skuldsetningar lántaka. Að hefðbundin bankalán hefðu komið í stað ríkisábyrgðarlána. Lánveitendur könnuðust við slík tilvik en að þau væru afar fá. Nefndin fékk hins

vegar í samtölum sínum við lántaka upplýsingar um tilvik þar sem ríkisábyrgðarlán voru greidd upp með sölu tekjuberandi eigna með tilsvarendi neikvæðum áhrifum á rekstrarhæfi til framtíðar.

Eins og fram kom í samtölum við samtök og félag lántaka vill enginn búa lengur en hann nauðsynlega þarf við þá knöppu skilmála sem gilda um viðbótarlán og stuðningslán hvað varðar arðgreiðslubann, bann á kaupum eigin hluta og bann við greiðslum til nákominna. Voru lántakar sammála um að þau lán væru þau fyrstu sem lántakar greiddu upp hefðu þeir burði til. Af þessu dregur nefndin þá ályktun að flest þau fyrirtæki sem hafi burði til að greiða upp sín viðbótarlán og stuðningslán hafi þegar gert það. Jafnframt að þau fyrirtæki sem ekki hafa haft burði til uppgreiðslu geti að einhverju marki lent í vanda við endurgreiðslu sinna lána á tiltölulega skömmum endurgreiðslutíma ógreiddra lána. Hvert umfang þess vanda kann að verða er óljóst, en mynd II hér að ofan gefur ekki sérstakt tilefni til bjartsýni um góðar heimitur.

Þá, eins og áður er getið, fékk nefndin ábendingar um að ómöguleiki á endurgreiðslu stuðningslána væri þegar tekinn að leiða til kennitöluflakks í veitingaþjónustu sem hafi svo gott sem heyrt sögunni til fyrir faraldur kórónuveiru. Væru horfur á að sá vandi myndi aukast þega fram í sækti að óbreyttu, SVEIT til talsverðs ama og ríkissjóði til umtalsverðs tjóns. Tölulegar upplýsingar um uppgreiðslur og eftirstöðvar stuðningslána í veitingagreinum, sem eru annars vegar lægri og hins vegar hærri en að meðaltali í öðrum greinum lántaka, benda í sömu átt, sbr. töflur VI og VII hér að framan og umfjöllun um efni þeirra.

Loks telur eftirlitsnefndin tvennt standa upp úr þegar tölulegar upplýsingar um ríkisábyrgðarlánin eru skoðuð: meiri uppgreiðslur á þessu tímamarki en hún hafði gert ráð yrir og blikur á lofti með burði þeirra fyrirtækja sem ekki hafa greitt upp sín lán til að efna þær skuldbindingar sínar. Myndir I og II, einkum það sem ráða má um stöðu mála til skemmri tíma af vinstri þriðjungi þeirra, gefa tilefni til að ætla að talsverðar endurgreiðslur falli á ríkissjóð að óbreyttu.

Ábendingar

Tilgangurinn með ábendingum eftirlitsnefndarinnar er að aðstoða stjórnvöld og löggjafann við að framkvæmd þeirra úrræða sem felast í viðbótarlánum og stuðningslánum verði með þeim hætti að markmið þeirra í bráð og lengd náist með sem bestum hætti.

Eftirlitsnefndin hefur í skýrslu þessari fjallað um aðeins eitt atriði er tengist framkvæmd viðbótarlána og stuðningslána vegna faraldurs kórónaveiru: framkvæmd endurgreiðslna lánanna. Af því leiðir að ábendingar nefndarinnar geta einungist snúið að því atriði.

Það er ábending eftirlitsnefndarinnar að verulega verði lengt í ríkisábyrgðartíma viðbótarlána og stuðningslána og endurgreiðslutími þeirra verði einnig lengdur umtalsvert. Með verulegri framlengingu á nefndin við nokkur ár fremur en nokkra mánuði. Er ekki annað að sjá en að slík breyting yrði öllum hlutaðeigandi til hagsbóta; fyrirtæki sem ekki ráða við greiðslubyrði sína af umræddum lánum samkvæmt núverandi kjörum gætu mögulega staðið í skilum á lengri endurgreiðslutíma, eins og þau félag og samtök lántaka sem eftirlitsnefndin ræddu við lögðu ríka áherslu á. Því fleiri lántakar sem ná sjálfir að greiða upp sín lán, því lægri fjárhæðir falla á ríkissjóð vegna veittrar ábyrgðar og að því er best verður séð felst ekki í því nein viðbótaráhætta eða kostnaður fyrir ríkissjóð að lengja ríkisábyrgðar- og endurgreiðslutímamann. Loks ætti það að vera fjármálafyrirtækjum, sem í mörgum tilvikum eiga einnig útistandandi önnur lán til lántaka ríkisábyrgðarlána, í hag að þau félag endi ekki greiðsluþroti og geti þá ekki heldur endurgreitt lán án ríkisábyrgðar.